

PSYCHOGENNÍ ZTRÁTY V JADERNÉ VÁLCE

Správně předvídat, mít představu o situacích, které mohou vzniknout v průběhu bojové činnosti, je velmi důležité nejen pro velitele všech stupňů, ale i pro všechny vojáky. Čím přesněji a plastičtěji si dovedeme možné situace na bojišti představit, tím méně budeme překvapeni a tím snáze se budeme orientovat a rozhodovat.

Období po druhé světové válce dalo dosti podkladů pro vytváření představ o nejrůznějších situacích, které na bojišti vznikaly a to i pro ty, kteří se bojů nezúčastnili. Postarala se o to literatura a filmové umění. Díky tomu, že mnoho umělců, zejména sovětských, se bezprostředně zúčastnilo bojů a mnozí z nich velmi plasticky a věrohodně bojovou činnost a všechno co s ní souviselo předali ve svých dílech veřejnosti.

Popisy situací vzniklých při výbuších jaderných pum v Hirošimě a Nagasaki mají v tomto směru pouze omezenou hodnotu. Pumy byly použity na civilní města, mimo bojovou činnost. Šlo o dva izolované údery na cíle, které se lišily od cílů na budoucím možném válčišti. Postiženy byly osoby, které nebyly na úder připraveny. Proto oba údery mohou být jen velmi přibližným modelem pro posouzení situace na bojišti, kdy například na vševojskový svazek vedoucí bojovou činnost v dotyku s nepřítelem bude použito několik jaderných nábojů nebo pum.

Autoři popisu úderů jaderných pum svržených na japonská města podtrhávají jejich psychický účinek. Nikde se však v dostupné literatuře tento účinek nekvantifikuje a zřejmě číselné vyjádření psychogenních vlivů ani nebylo zpracováno.

V některých materiálech se autoři snaží popsat psychický stav osob, které se ocitly v oblasti úderu v Hirošimě nebo v jiné situaci, které je poněkud přibližná stavu po úderu velké nálože. Aplikují se příklady z velkých přírodních katastrof, zejména ze zemětřesení.

Nás ovšem zajímá nejen popisování stavu psychiky postižených osob, ale zejména jejich množství. Tím více, že i z druhé světové války jsou známé případy, kdy při použití obyčejných zbraní, například po mohutné dělostřelecké přípravě, byli vojáci, kteří ztratili bojeschopnost v důsledku psychických poruch. Tím více je nutno očekávat, že počet psychicky postižených při hro-

madném použití jaderných zbraní nebude zanedbatelný. Velitel, který bude postaven před úkol po hromadném jaderném úderu na vlastní vojska obnovit jejich bojeschopnost, musí počítat s tím, že část příslušníků vlastních jednotek (aniž budou zraněni) ztratí bojeschopnost v důsledku psychogenních poruch. Takoví vojáci přestanou být ovladatelní. Budou se chovat abnormálně, nebudou vnímat popudy vnějšího okolí a ani hrozby ani přesvědčování nebudou registrovat a nebudou na ně reagovat. Část z nich budeme moci postupně znovu ovládat, jakmile psychický šok pomine, zpravidla po odpočinku, nejčastěji po spánku. U některých bude úspěšné farmakologické léčení, které může trvat různě dlouhou dobu a zbytek se stane trvale invalidními.

Příčinou psychogenních ztrát budou nejen fyzikální vlivy jaderných zbraní, jako je světelné záření a účinek hluku, ale zejména pozorované výsledky úderů, pohled na mrtvé, na devastované a změněné okolí a také pocit strachu z opakovaných úderů.

Část psychicky nemocných bude mít také fyzická zranění různých stupňů, což čistě psychogenní účinky jenom zesílí.

Základní otázkou zůstává jak velké mohou být psychogenní ztráty. Nepůjde jen o několik jednotlivců a stojí za to se uvedeným problémem vůbec zajímat? Nebo půjde, například v rámci vševojskového svazku, o takový počet vojáků, který ovlivní jeho bojeschopnost? Skutečností zůstane, že pokud nebudou přijaté jakékoliv, více nebo méně přesné počty předpokládaných psychogenních ztrát, nebude se procvičovat jejich likvidace, otázkou se nebude nikdo zabývat, problém zůstane neřešen.

Kvantifikovat možné psychogenní ztráty je velmi obtížné. V každém případě může jít jenom o odhad. Existují však závislosti, které dávají při podrobném zkoumání možnost stanovit vývoj psychogenních ztrát.

Jaké závislosti ovlivní výši psychogenních ztrát? Pokusme se je najít.

Za základní celek zkoumání je účelné brát vševojskový svazek. Důvodů je pro to několik. Vševojskový svazek je početně takový kolektiv, který dává možnost objektivizovat závěry. Vyskytují se v něm všechny psychické typy osobností a je dostatečně veliký, aby závěry byly statisticky hodnověrné. Svazek bude i při úvahách o použití jaderných zbraní protivníkem, typickým měrným cílem.

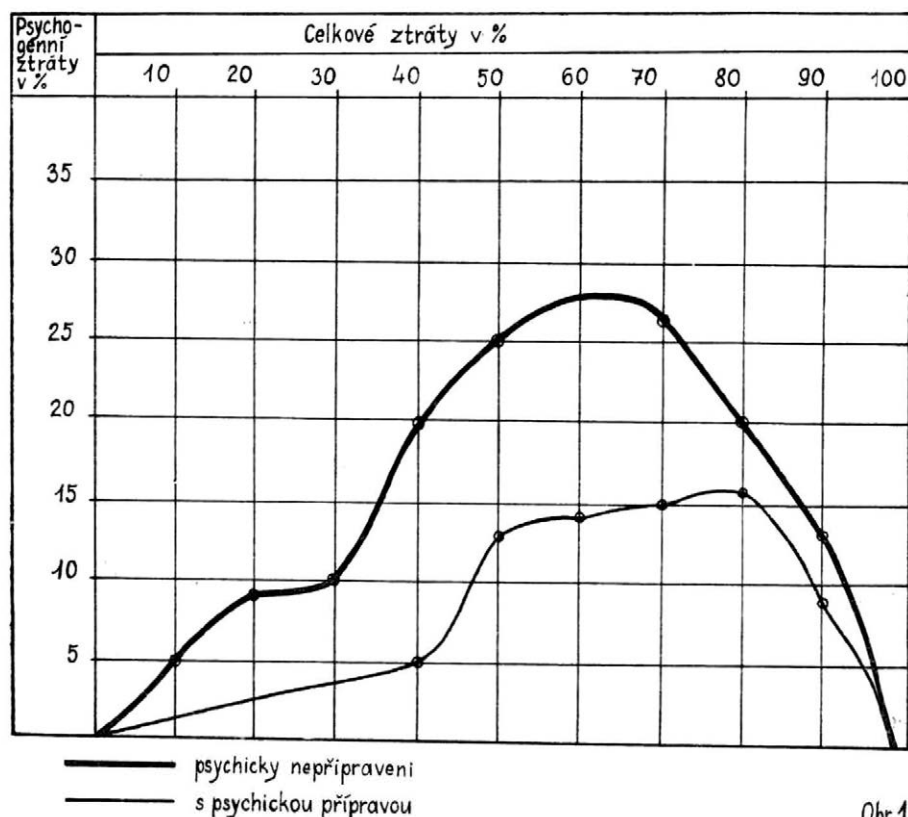
Jisté počet psychogenních ztrát bude závislý na množství jaderných úderů, které nepřítel na svazek použije. Při jednom nebo dvou úderech vznikne psychogenních ztrát poměrně méně, než při např. 10–12 úderech. Výše psychogenních ztrát vzniklých v důsledku několika jaderných úderů nebude prostým násobkem ztrát způsobeným jedním jaderným úderem. To proto, že plošný účinek při 10–12 úderech zasáhne většinu plochy, na které svazek povede bojovou činnost. Bude-li použito pouze 2–3 úderů, budou psychogenní ztráty neúměrně menší, poněvadž bude podstatně větší počet nezasažených osob, na které budou důsledky úderu psychicky působit.

Avšak i závislost „počet jaderných úderů: výše psychogenních ztrát“ má svou horní hranici. Použije-li protivník na svazek např. 18–20 nebo ještě více jaderných úderů, budou fyzické ztráty tak velké, že nezasažených osob pro vznik psychogenních ztrát v podstatě nezůstane. Je tedy možné závislost psychogenních ztrát na celkových ztrátách vyjádřit parabolickou křivkou. K jejímu průběhu a hodnotám se vrátíme později.

Hovoříme-li o vztahu „ztráty“ ke ztrátám psychogenním, vysvětlíme si o jaké „ztráty“ jde. V běžné vojenské terminologii hovoříme o ztrátách zdra-

vojnických a nenávratných. Jejich souhrn tvoří celkové ztráty, které určují bojeschopnost jednotky, útvaru, svazku a svazu. Při používání jaderných zbraní se odhaduje poměr nenávratných a zdravotnických ztrát 1 : 1. Při vedení bojové činnosti pouze klasickými prostředky bude tento poměr asi 3 : 7, tzn., že nenávratných ztrát bude méně. Je-li poměr nenávratných a zdravotnických ztrát při vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní stejný, je při posuzování psychogenních ztrát lhostejné, budeme-li je vztahovat ke ztrátám zdravotnickým nebo nenávratným. S ohledem na jednodušší představu budeme dále psychogenní ztráty posuzovat ve vztahu k celkovým ztrátám, tedy k součtu ztrát zdravotnických i nenávratných. Velitele zajímá především bojeschopnost, to je počet osob, které budou schopné po jaderných úderech pokračovat v bojové činnosti. Proto bude zvolený postup názornější.

Výše psychogenních ztrát bude závislá na **psychické odolnosti příslušníků svazku**. Ta je dána dvěma činiteli: v první řadě je to skutečnost, že v dostatečně velkém kolektivu vojáků je asi 15 % jedinců psychicky silných, stejný počet osob je psychicky podprůměrně slabých a zbytek, tj. okolo 70 % jsou jedinci psychicky středně odolní. To ovšem platí pro kolektiv, který nebyl speciálně psychicky připravován na vedení bojové činnosti při používání jaderných zbraní.

Obr. 1

Speciální psychická a samozřejmě také ideová příprava budou mít na snížení psychogenních ztrát podstatný vliv. Je správné předpokládat, že při celkových ztrátách do 25—30 % a při vysoké psychické a morálně ideové připravenosti vojsk psychická onemocnění vzniknou jenom sporadicky. V každém případě je správné předpokládat, že i při vysokých celkových ztrátách (50—70 %) nevznikne u celého svazku (u zbytku fyzicky nezasažených osob) psychická lavina. Vznikne-li, bude rychleji zdolána, než u vojáků psychicky nepřipravených.

Na grafu (viz obr. 1) jsem se pokusil o vyjádření vztahu celkových ztrát a ztrát psychogenních a současně výše psychogenních ztrát s ohledem na jejich psychickou připravenost. Pod psychickou připraveností rozumíme nejen speciální výcvik v podmínkách, které se přibližují alespoň částečně podmínkám vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní, ale také úroveň morálně ideového uvědomění. Význam obou složek v souhrnu pojmu „psychická odolnost“ vyžaduje speciálního zkoumání.

Na psychickou odolnost, kromě speciální a ideové připravenosti, budou mít vliv i další faktory, jako je fyzický stav, tělesná i emoční vyčerpanost, dřívější bojové úspěchy či neúspěchy, pevnost velení jednotkám, útvarům a svazkům, autorita zejména nižších velitelů a řada dalších faktorů.

Množství psychogenních ztrát v závislosti na celkových ztrátách — (viz obr. 1)

Uvedené závislosti můžeme vyjádřit i v tabulce

1	Celkové ztráty v %	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
2	Psychogenní ztráty osob bez speciální přípravy	5	8	10	20	25	27	26	18	10	0
3	Psychogenní ztráty osob se speciální přípravou	0	0	0	5	8	9	9	11	8	0
	Celkové možné ztráty osob nepřipravených*)	15	28	40	60	75	87	86	98	100	100
	osob připravených**)	10	20	30	45	58	69	79	91	98	100

Poznámka: *) sloupec 1+2; **) sloupec 1+3

Upozorňuji zejména na poslední řádku tabulky, která vyjadřuje souhrnné ztráty (celkové + psychogenní) a dává představu o zachování bojeschopnosti.

Z grafu i tabulky můžeme učinit několik závěrů. První a nejdůležitější bude zřejmě zkušenost, že speciální psychická příprava snižuje podstatně psychogenní ztráty a že zejména ve spektru nejpravděpodobnější výše celkových ztrát (40—60 %) psychogenní ztráty rozhodují o zachování bojeschopnosti

svazku. Posuďme např. bojeschopnost svazku, který v důsledku hromadného jaderného úderu má 50 % celkových ztrát. Budou-li příslušníci svazku psychicky odolní, bude přírůstek psychogenních ztrát 8 %, bojeschopnost si zachová přes 40 % příslušníků svazku a svazek může krátkodobě pokračovat v plnění omezeného bojového úkolu. V případě, že příslušníci svazku nebudou psychicky dostatečně odolní, budou psychogenní ztráty třikrát vyšší a dosáhnou až 25 %. To znamená, že bojeschopnost si zachová pouze 25 % příslušníků svazku a svazek nemůže plnit ani omezené taktické cíle. Úroveň psychické přípravy se může tudíž v řadě případů stát rozhodujícím činitelem v uchování bojeschopnosti a tím i získání času pro postupné obnovení vyššího stupně bojeschopnosti.

V případech, kdy se celkové ztráty budou pohybovat v hodnotách 70 a více %, psychogenní ztráty, ať připraveného nebo nepřipraveného kolektivu, o bojeschopnosti již nerozhodují. Přesto však budou mít vliv na odstranění následků jaderného napadení. Bude rozdíl v tom, zda při vyproštění, poskytování zdravotnické pomoci a odsunu 4 000 raněných a zasažených nám bude překážet tisíc nebo dva tisíce psychogenně postižených. Tito nemusí být fyzicky postiženi a právě proto, že si zachovají schopnost pohybu a nekontrolovatelného jednání, mohou být překážkou při odstranění následků a svým chováním mohou ovlivnit nejen činnost odřadů, ale i raněných a zasažených, kteří jejich nenormální chování budou pozorovat.

Význam psychické připravenosti je zřejmý i při nižších procentech celkových ztrát (20—40 %). Z grafu a tabulky vyplývá, že u připraveného kolektivu do 30 % celkových ztrát se vznik psychogenních ztrát nepředpokládá a ještě při 40 % celkových ztrát je zanedbatelný (5 %). Naproti tomu v nepřipraveném kolektivu psychogenní ztráty při celkových 30% ztrátách činí 10 %, tj. jednu třetinu a při 40% celkových ztrát dokonce polovinu (20 %). To je jistě významný faktor, který vystupuje do popředí zejména v taktických souvislostech. Svazek, u kterého bude souhrn ztrát 40 % (30 % celkových a 10 % psychogenních), budeme jistě považovat za svazek, který si zachoval bojeschopnost. Ale přítomnost na bojišti 1 000 psychicky postižených a přitom ozbrojených osob v bojové sestavě svazku s nevypočitatelnou reakcí nebude příjemnou záležitostí.

Bude správné, aby odborníci zhodnotili zvláště činnost divizní zdravotnické etapy, která by zachycovala největší počet psychicky postižených osob. Bude účelné posoudit, jak je léčení psychicky postižených zabezpečeno farmakologicky.

Jsem si vědom toho, že grafické a nakonec jakékoliv exaktní vyjádření reaktivních psychických poruch je odvážným pokusem. Psychická reakce kolektivu, zejména takové její stadium jako je panika, je svou podstatou nevypočitatelná. Řešení otázek zvládnutí psychogenních poruch se však nevyhneme. Zdravotnickou službu a velitele musíme připravovat ke zvládnutí možných situací na bojišti a přijímat opatření organizační i materiálová.

Uvedené číselné hodnoty jsou diskusní, jejich přesnost kolísavá — ale hlavně mohou být podnětem k diskusi a k praktickým opatřením. To je hlavním cílem článku.